

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ

3 СОН, 4 ЖИЛД

ЖУРНАЛ ВЗГЛЯД В
ПРОШЛОЕ

НОМЕР 3, ВЫПУСК 4

JOURNAL OF LOOK
TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 4

Tadqiqot.uz

ТОШКЕНТ-2021

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
академик, Ўзбекистон Миллий
университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Зияева Доно Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор, ЎзР
ФА Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор, ЎзР
ФА Тарих институти

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Россия ФА, Санкт-Петербург Тарих
институти

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телава
давлат университети, Грузия

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори,
профессор Давлат тарихи
институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори,
профессор Ал-Фаробий номидаги
Қозоғистон Миллий университети,
Қозоғистон

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси, Қозоғистон
Республикаси

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайжон давлат иқтисодиёт
университети

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори, Телава
давлат университети, Грузия

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телава давлат
университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори, Догистон
мустиқил университети

Улжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори, Тошкент
кимё - технология институти

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат тиббиёт
институти

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қарши муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори Ўзбекистон
Республикаси Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор
Ўзбекистон миллий университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари
университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент
Ўзбекистон Миллий университети

Саҳифаловчи: Абдулазиз Муҳаммадиев

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улицы Амира Темура пр. 1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editarial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr. 1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

1. Юлдуз Алимовна Эргашева, Зилола Сафаровна Сафарова ШАРҚНИНГ БУЮК ВА ГЎЗАЛ АЁЛЛАРИ	4
2. Ўктамжон Шералиевич Абдуллаев ЎЗБЕКИСТОНДА ПЕДАГОГИКА ЙЎНАЛИШИДАГИ ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ЎҚУВ-ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИНГ ЙЎЛГА ҚЎЙИЛИШИ ТАРИХИДАН	11
3. Миржалол Ҳимматович Ақобиров СУЛТОН ЖАЛОЛИДДИН МАНГУБЕРДИ ЛАШКАРИДА ҚЎШИНЛАР ТАЪМИНОТИ ВА ҚУРОЛ ЯРОҒ МАСАЛАСИ	18
4. Бахтиёр Атаханов ЎЗБЕКИСТОН ВА БЕЛАРУСЬ ДАВЛАТЛАРИНИНГ ҲАМКОРЛИК АЛОҚАЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	23
5. Шухрат Тошкентович Боймуродов ЎЗБЕКИСТОНДА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ИСЛОҲАТЛАРИ ВА УНИНГ АҲАМИЯТИ	30
6. Ihtiyor Boxodir o'g'li Boxodirov TURKISTON HARBIY OKRUGI TASHKIL ETILISHI ARAFASIDA O'RTA OSIYO DAVLATLARIDA HARBIY SONA	37
7. Дилафрўз Каримова МАШАҚҚАТЛИ ВА ШАРАФЛИ ИЛМ ЙЎЛИ.....	50
8. Жамшид Қулназарович Кўчаров АМИР ТЕМУР ВА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА БУХОРОДА ДЕҲҚОНЧИЛИК ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИДАН.....	66
9. Людмила Вячеславовна Пак РАНГ – ЎЗБЕКИСТОН КОРЕЙСЛАРИ МАДАНИЯТИДА СЕМАНТИКА ВА СИМВОЛИКА (ТЎЙ МАРОСИМЛАРИ МИСОЛИДА).....	71
10. Дилорам Хужамқуловна Сангирова, Лутфия Батировна Қодирова ЎЗБЕК ДАВЛАТЧИЛИГИДА ҲОКИМИЯТ РАМЗЛАРИ.....	80
11. Муҳайё Ғанижновна Эргашева АЁЛЛАР САВОДСИЗЛИГИНИ ТУГАТИШ МАСАЛАЛАРИ НАМАНГАН ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА.....	91
12. Бахтиёр Эргашевич Юлдашев ЎРТА ОСИЁДА ТЕМИР ЙЎЛ ҚУРИЛИШИГА ТАЪСИР КЎРСАТГАН СИЁСИЙ ОМИЛЛАР.....	95

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ ЖУРНАЛ ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ JOURNAL OF LOOK TO THE PAST

АМИР ТЕМУР ВА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА БУХОРОДА ДЕҲҚОНЧИЛИК ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИДАН

Жамшид Қулназарович Кўчаров,
Қарши давлат университети,
Ўзбекистон тарихи кафедраси ўқитувчиси

For citation: Jamshid K.Kucharov, FROM THE HISTORY OF AGRICULTURE DEVELOPMENT IN BUKHARA DURING AMIR TEMUR AND TEMURID. Look to the past. 2021, vol. 3, issue 4, (66-70) pp.

 DOI 10.26739/2181-9599-2021-3-8

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Амир Темур ва темурийлар даврида Бухоро воҳасида деҳқончилик соҳаларининг тараккий этишии ва воҳа иктисодий салоҳиятининг ошиб бориши масалалари тарихий манба ва адабиётлар таҳлили асосида очиб берилган. Шунингдек, мақолада Амир Темур ва темурийлар даврида Бухорода деҳқончилик хўжалигининг ривожланишига таъсир кўрсатган омиллар, яъни мамлакатда олиб борилган марказлаштириш сиёсати, ободонлаштириш соҳасидаги улкан ишлар натижасида Мовароуннахрнинг марказий шаҳарлар ва уларнинг теварак-атрофида кўплаб кўркам маъмурий, маърифий ва жамоат бинолари қад ростлаганлиги, йирик сув иншоотлари қурилиб, боғу-бўстонлар барпо этилганлиги, дарё ва сойлардан суғориш тармоқлари қазиб чиқарилиб, минглаб гектар қўриқ ва бўз ерлар ўзлаштирилганлиги, суғорма деҳқончилик ерларнинг майдонлари кенгайтирилганлиги Бухорода деҳқончилик хўжалигининг ривожланиш тарихи билан бевосита боғлиқ эканлиги илмий ўрганилган.

Калит сўзлар: Деҳқончилик, ободонлаштириш, ерларни ўзлаштириш, боғдорчилик, чорбоғ, қўриқхона, полизчилик, узумчилик, виночилик, чоғир, Кўҳак (Зарафшон) дарёси, вақф, “Мир темурий”, Коши Акка.

ИЗ ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В БУХАРЕ ВО ВРЕМЯ АМИРА ТЕМУРА И ТЕМУРИДОВ

Жамшид Кулназарович Кучаров,
Преподаватель кафедры истории Узбекистана
Каршинского государственного университета

АННОТАЦИЯ

В статье на основе анализа исторических источников и литературы раскрывается развитие земледелия в Бухарском оазисе и рост экономического потенциала оазиса в период правления Амира Темура и Темуридов. В статье также рассматриваются факторы, влияющие на развитие сельского хозяйства в Бухаре в период правления Амира Темура и Темуридов: политика централизации в стране, строительство множества красивых административных,

образовательных и общественных зданий в центральных городах Мовароуннахра и Научно изучено, что строительство садов, оросительных сетей из рек и ручьев, освоение тысяч гектаров заповедников и серых земель, расширение орошаемых сельскохозяйственных угодий напрямую связаны с историей сельского хозяйства Бухары.

Ключевые слова: Сельское хозяйство, благоустройство, благоустройство земель, садоводство, садоводство, заповедник, бахчевое хозяйство, виноградарство, виноделие, чофир, река Кохак (Зарафшан), фонд, «Мир Темурий», Коши Акка.

FROM THE HISTORY OF AGRICULTURE DEVELOPMENT IN BUKHARA DURING AMIR TEMUR AND TEMURID

Jamshid K.Kucharov,

Lecturer at the Department of History of Uzbekistan
Karshi State University

ABSTRACT

Based on the analysis of historical sources and literature, the article reveals the development of agriculture in the Bukhara oasis and the growth of the economic potential of the oasis during the reign of Amir Temur and the Temurids. The article also examines the factors influencing the development of agriculture in Bukhara during the reign of Amir Temur and the Temurids: the policy of centralization in the country, the construction of many beautiful administrative, educational and public buildings in the central cities of Movarounnahr and Scientifically studied that the construction of gardens, irrigation networks from rivers and streams, the development of thousands of hectares of nature reserves and gray lands, the expansion of irrigated agricultural land are directly related to the history of Bukhara's agriculture.

Index Terms: Agriculture, landscaping, land improvement, gardening, horticulture, nature reserve, melons and gourds, viticulture, winemaking, chogir, Kohak River (Zarafshan), fund, "Mir Temurii", Koshi Akka.

1. Долзарблиги:

Амир Темур ва темурийлар даврида мамлакатда олиб борилган марказлаштириш сиёсати, ободонлаштириш соҳасидаги улкан ишлар натижасида Мовароуннахрнинг марказий шаҳарлар ва уларнинг теварак-атрофида кўплаб кўркам маъмурий, маърифий ва жамоат бинолари қад ростлади. Йирик сув иншоотлари қурилиб, боғу-бўстонлар барпо этилди. Дарё ва сойлардан суғориш тармоқлари қазиб чиқарилиб, минглаб гектар кўрик ва бўз ерлар ўзлаштирилди ва суғорма деҳқончилик ерларнинг майдонлари кенгайтирилди. Темурнинг солиқ сиёсати ҳам, ўз навбатида, мамлакат иқтисоднётининг асоси бўлган деҳқончилик, хунармандчилик ҳамда ички ва ташқи савдонинг юксалиши ва ривож учун маълум даражада қулай шарт-шароитларни яратди. Мавзунинг ўрганилиши Ўзбекистон тарихида деҳқончилик соҳаси, қишлоқ хўжалиги ривожланиши тарихини ўрганишда дозарб аҳамият касб этади.

2. Методлар:

Мақолада Амир Темур ва темурийлар даврида Бухорода деҳқончилик хўжалигининг ривожланиш тарихи умум қабул қилинган тарихий методлар – тизимли таҳлил, қиёсий-тарихий, кетма-кетлик, холислик, объективлик тамойиллари асосида ёритилган.

3. Тадқиқот натижалари:

Амир Темур ва темурийлар даврида Бухорода деҳқончилик ишларини яхшилаш мақсадида ирригация иншоотлари қайта тикланди, янги канал ва ариқлар қазилди, кўплаб янги ерлар ўзлаштирилди. Мисол тариқасида, Бухородан Хоразм томон йўналишда чўл томон ерлари ўзлаштирилиб, деҳқончилик майдонлари 5-6 км чўл ичкарасига томон силжиганлиги фикримизнинг яққол далили бўлиб хизмат қилади[10, 19].

Амир Темурдан сўнг Мирзо Улуғбек ҳукмронлиги даврида ташқи ва ички урушларнинг камайганлиги, нисбатан осойишта ҳаётнинг таъминланиши ҳам Бухорода барча хўжалик турлари биринчи галда янги ерларни ўзлаштириш ва деҳқончилик ишларининг

ривожланишига асосий сабаб бўлган[2, 86]. Сомончиқ даштида канал қазилиб, деҳқончилик қилиш, экин экиш, боғлар барпо этиш учун қулайлик яратилганди. Кўриб чиқиладиган тарихий хронологик даврда Мовароуннаҳрда боғ, чорбоғ, кўрикхона, бўстон, оромгоҳ, сайргоҳ кабиларни яратиш кенг урф бўлганди. Албатта, Мовароуннаҳрнинг иккинчи йирик маркази бўлган Бухоро ҳам бу каби ободончилик ишларидан четда қолмаган.

XV аср мобайнида кўплаб шаҳарлар атрофида гўзал оромгоҳлар яратилганди. Ободонлаштириш, истироҳат боғлари ташкил этишнинг маълум бир тартиби бўлиб, сайргоҳ, оромгоҳлар, чорбоғ, бўстон кўрикхона тарзида ташкил этилган. Боғлар маълум бир турдаги дарахтлар (меваги ёки манзарали)дан иборат бўлса, Чорбоғлар асосан тўғригеометрик тарзда вужудга келтирилган бўлса, сайргоҳ, оромгоҳ кўрикхоналар хушманзара, хушхаво, сувга мўл бўлган ҳудудларда ташкил этилган[1, 84]. Кўрикхоналарда одатда ҳукумдорлар дам олиши, ов уюштириш ва қишлоқ мақсадида ташкил этилган. Амир Темур 1389 йил қишини Бухоро яқинидаги ана шундай кўрикхоналардан бири бўлган Фаркати кўли (Фаркад, Баркад, Паркад - Бухородан 27-30 км масофада Газли йўлидаги қишлоқ) ўтказгани, ўша йили қишда бу қўлда кўплаб қушларнинг қилиши ва қуш овининг кўп бўлганлиги манбаларда қайд этиб ўтилади[4, 127]. Хулоса қилиш мумкинки, Бухорода ўша даврнинг деҳқончилик ва боғ яратиш тартибларининг барча қоидаларига амал қилинган ҳолда яратилган боғ, кўрикхоналари давлат, ва ҳукумдорларнинг дам олиш маскани, турли маросимлар ўтказиш жойи (элчилар қабул қилиш, тўй маросимлари), аскарларни чиниқтириш, ов қилиш каби вазифаларни бажарган. Тарихий манбаларда, Бухоронинг айрим ҳудудлари масалан Қоракўлни алоҳида вилоят эканлиги, унинг бутунлай боғ, чорбоғдан иборат эканлиги қайд этилади. Темурийлар ва шайбонийлар даври манбаларида ҳозирги Бухоро вилоятининг қоракўл тумани обод ва кўркам, айнаи дамда Бухоро вилоятидан бутунлай бошқа бир вилоят сифатида тилга олинади. Қоракўлнинг деҳқончилик қиладиган ҳудудлари Бухоро вилоятида деҳқончилик қилинадиган ерлардан кўра кўпроқ эканлиги ҳам тилга олинган. З.М. Бобур қоракўл хусусида фикр билдириб, Қоракўлни Мовароуннаҳр вилоятларидан қуйида "...барчадин поён оброқдур..."-тарзида таърифлаб, унинг Бухородан етти йиғоч (бир йиғоч 8-9 км) узокдалиги, Суғдга пайваст туман эканлигини ёзиб қолдирган. Қоракўлнинг обод ва деҳқончилик ривожланган туманлардан бири эканлигини эса; "...бир йиғоч йўл йўқдирким кент ва маъмураси бўлмағай"-мазмундаги фикрларни келтириб ўтади. Бу эса, Қоракўлнинг бу даврда аҳолиси зич жойлашган деб хулоса қилишимизга асос бўлади. шунингдек, Бобур Амир Темурнинг Қоракўлга берган таърифини келтириб, "Андоқ машҳурким, Темурбек дегандурким: Менинг бир боғим борким, тулу (узунлиги) 30 йиғочдир. Бу туманни дегандир[3, 17]"-деган сўзлари Қоракўл боғ-чорбоғлар билан қўраб олинган деб хулоса қилиш учун асос бўлади.

Ривожланган ўрта асрлар даври хусусида маълумот берувчи манбаларда Қоракўл Бухоро вилоятига қарашли туманлардан бири сифатида тилга олинмайди. Аксинча, Қоракўл алоҳида бир вилоят эканлиги қайд этилади. манбаларда Қоракўлда суғориб деҳқончилик қилинадиган ер майдонлар Бухоронинг суғориладиган ерларидан катта эканлиги хусусидаги маълумотлар ҳам мавжуд[8, 38].

Шайбонийлар давридаги асосий манбалардан бири бўлган Ҳофиз таниш Бухорийнинг "Шарафномаи шоҳий" асарида ҳам Қоракўлнинг алоҳида вилоят эканлиги тилга олиб ўтилади[9, 249]. Бу эса, Амир Темур ва темурийлар давлатида суғорма деҳқончилигининг яхши йўлга қўйилиши натижаси бўлган деб хулоса қилиш мумкин. Бобурномада, Кўҳак (Зарафшон) дарёсининг Бухоро ва Қоракўлни суғориши, Бухоро воҳасининг деҳқончилиги масалалари ёритилиб, ёз мавсуми даврида Бухорода сув танқис бўлиши баъзи йиллари 3-4 ой сувсизликдан экинлар ва одамлар азият чекиши, шундай бўлсада Бухорода етиштирилган узум, қовун, олма, анар каби мевалари машҳур эканлиги хусусида маълумотлар ёзиб қолдирилган[3, 44].

Бухоро воҳаси деҳқончилик соҳасида Мовароуннаҳрнинг энг илғор марказларидан бири бўлганлиги, бу ерда етиштирилган деҳқончилик маҳсулотларини ички ва ташқи бозорларга сотиш учун олиб кетганликларини тасдиқловчи маълумотлар манбаларда сақланиб қолган. Масалан, Ҳофизу Абру маълумотларига кўра, Бухоро ўша даврнинг боғдорчилик бўйича энг тараққий этган ўлкаларидан бири бўлган. Айниқса, Бухоро олхўриси машҳур бўлиб, унинг қуритилган меваги бошқа вилоятларга ҳам сотиш учун олиб кетилган. Заҳриддин Муҳаммад Бобур ҳам Бухоро олхўриси каби мазали олхўри бошқа ерда бўлмаслигини

хусусидаги фикр-мулоҳазаларини қайд этиб ўтган[5, 24]. Жумладан, Бобурномада; “Бухоро олусудек ҳеч ерда бўлмас, терисини сўйиб қурутиб, табарруклик билан вилоятдан-вилоятга элтарлар[3, 47]”-деган жумласи юқоридаги фикрларимизни асослашга хизмат қилади.

Бухоро боғдорчилик маҳсулотларидан яна бири олча бўлиб, ўзининг мазалиги ва хуштаъмлиги билан машҳур бўлган. Олчанинг кўплаб турлари етиштирилиши билан бирга Бухоро номи билан боғлиқ тури борлиги ҳам тарихий адабиётларда келтириб ўтилади[5, 28].

Кўриб чиқиладиган тарихий даврда Бухорода нафақат боғдорчилик, баклки, полизчилик ҳам анчагина раванқ топган. Бухоро деҳқонлари етиштирган узум, қовун ва бошқа маҳсулотлар Мовароуннаҳ ва унинг ташқарисидида ҳам машҳур бўлган. Тарихий адабиётлардаги маълумотлар таҳлили шуни кўрсатадики, темурийлар даврида Бухорода етиштирилган узум навлари орасида “Бухоро узуми” номли нав ҳам мавжуд бўлган. Ушбу узум қўшни мамлакатларда ҳам машҳур бўлган[7, 225].

Бухорода узумчиликнинг тараққий этиши ушбу соҳага алоқадор бошқа хўжалик турларининг ривожланишига туртки бўлган. Жумладан, виночилик ҳам Амир Темур ва темурийлар даврида тараққий этганлиги манбаларда қайд этиб ўтилган. Бобур Бухоро виносига юқори баҳо берган ва ўзи ҳам Бухоро виносини севиб истеъмол қилганлигини яширмаган. Бобурномада муаллиф, Бухоро виносини Мовароуннаҳрдаги энг кучли таъсирга эгаллиги ҳақида ёзиб қолдирган[5, 27]. Бундан ташқари Бобур, Бухоро чоғири (виноси)ни мактаб унинг тунд бўлиши, Самарқандда ҳукумронлик қилган вақтларларда фақат Бухоро чоғири ичган[3, 47] лиги хусусидаги фикр-мулоҳазалари Бухорода узум етиштириш ва ундан вино тайёрлаш техникаси ўз даврининг илғор тажрибаларига асосланганлигининг далили бўлиб хизмат қилади.

Бухоро полизчилигининг яна бир машҳур маҳсулоти бу қовун етиштириш бўлиб, бу ерда етиштирилган қовунлар Мовароуннаҳрдаги энг мазали, хуштаъм қовунлар ҳисобланган. Бухородан сўнг, Хоразм ва Қаршида етиштирилган қовунлар ҳам машҳур бўлганлиги адабиётларда қайд этиб ўтилади[5, 28]. З.М. Бобур ўзининг “Бобурнома” асарида Бухорода қовун етиштириш ва бу ернинг қовунлари машҳур эканлигига алоҳида эътибор қаратади. Шу билан бир қаторда “Мир темирий” деб номланувчи қовун ҳақида тўхталиб, ушбу қовун нави Бухорода яхши етиштирилсада, Ахсида етиштирилган шу турдаги қовуннинг Бухорода етиштирилганидан яхшироқ эканлигига оид фикрларни билдириб ўтганлигининг гувоҳи бўлиш мумкин[3, 18]. Бухоро қовуни хусусида маълумотларда Бобур; “бисёр яхши бўлур. Мовароуннаҳрда Бухоро қовунича кўп ва хўп қовун бўлмас”-деган фикрларни ҳам келтирган. Шунингдек, “Бухоро олуси”, “Парвари товуғи”, “қози” (эхтимол қози)си кўп ва яхши бўлишини ҳам ёзиб қолдирган[3, 47]. Юқорида келтирилган фикр-мулоҳазаларга таяниб, Бухорода Амир Темур ва темурийлар даврида деҳқончилик ва у билан боғлиқ бошқа соҳаларнинг ривожланганлиги, ўз даврининг хўжалик ва иқтисодий муносабатлари тараққий этган ўлкаларидан бири бўлган деган хулосага қилиш мумкин.

Хўжалик тараққиёти жамиятдаги ижтимоий муносабатларда ҳам намоён бўлади. айрим ҳолларда яхши ҳосил берадиган ерлар масжид, мадраса, хонақоларга вақф қилинган бўлса, айрим ҳолларда хароба ва ташландик ерларни вақф мутаваллийлари томонидан ўзлаштирилиши натижасида Бухорода янги суғориб экиладиган ерлар вужудга келганлигини кўриш мумкин. Кўриб чиқиладиган тарихий даврга оид вақф ҳужжатларининг бирида, Бухоронинг жануби-шарқида жойлашган 10 қишлоқ ёки бир қасаба Шайх Сайфиддин Бохарзий масжиди ва хонақосига вақф қилинганлиги келтириб ўтилади. Бу 1326-1334 йиллар оралиғида содир бўлиб, ушбу мулклар катта ҳудудни қамраб олганлигини ва майдони 100 км² ни ташкил этганлигини кўриш мумкин. 1326-1334 йиллар оралиғида ушбу мулклар қаторига Қўшки Осиё ва Косари қишлоқлари ҳам қўшилган. Бухоро шаҳридан 20 км узоқликда жойлашган бу қишлоқларни вобкентдарёдан қазилган Коши Акка канали суғорган[6, 4]. Демак, темурийлар даврида Бохарзий макбара ва хонақосига қарашли вақф мулклари Бухородаги энг йирик вақф мулкларидан бири бўлган деб хулоса қилиш мумкин.

Бухоро вилоятидаги Фароканд ва Ушмиён қишлоқлари ҳам ўз даврининг деҳқончилик ривожланган қишлоқлари бўлиб, бу ерлар бир вақтлар ташландик бўлганлиги ва темурийлар даврида обод қилинганлиги хусусида маълумотлар мавжуд. Фарокан қишлоғидаги бир боғ Муҳаммад Нахшоби томонидан вақф қилинган бўлиб, у бу боғда турли мевали дарахтлар ва узум қурган. Манбаларда Аҳмад Ҳожи Бўйробоф деган боғбон амир Дуладой хўжалигида боғ ва узумзор яратганлиги тилга олинган. Ушбу боғ шайбонийлар даврида ўзаро урушлар

даврида Ой-Темур томонидан вайрон қилинган. Аммо, тез орада боғ қайта тикланиб, кўмиб ташланган ариқ қайта каттароқ қилиб тикланади. Натижада, Фарокат кишлоғидан ташқари Ушмиюн кишлоғининг ҳам бир қисми ушбу ариқдан суғорилган [6,4]. Ушбу вақф хўжалиги ҳисобидан ободонлаштирилиб, деҳқончилик йўлга қўйилган кишлоқлар мисолида темурийлар даври вақф мулкларининг текин даромад манбаи эмас, балки аҳолининг камбағал, ерсиз ва кам ерли деҳқонларига моддий ва маънавий кўмак берувчи муассаса ҳам бўлган деб хулоса қилиш мумкин.

4.Хулосалар:

Айтиб ўтиш жоизки, Амир Темур Бухорони мамлакатнинг иқтисодий салоҳиятига қўшадиган ҳиссасини яхши англаб, ушбу вилоятда янги каналлар қазини, деҳқончилик қилиш учун янги ерларни ўзлаштириш ишларини бошлаб берган эди. Кейинчалик у бошлаган иқтисодий сиёсатни Мирзо Улуғбек ва айрим темурийлар давом эттирдилар. Натижада, Бухоро кейинги бир неча аср мобайнида Мовароуннахрнинг иқтисодий, маданий ва энг ривожланган марказларидан бирига айланди.

Иқтибослар/ Сноски/References:

1. Амир Темур Жаҳон тарихида. – Тошкент: Шарқ, матбаа концерни, 1996. – 293 б. (Amir Temur in world history. - Tashkent: Shark, Matbaa Concerns, 1996. - 293 p.)
2. Ахмедов Б. Амир Темур дарслари: Умумий таълим ва махсус тарих мактаблари учун қўлланма: - Т.: Шарқ, 2001. – 144 б. (Akhmedov B. Lessons of Amir Temur: Reference book for general and special historical schools: - T.: Shark, 2001. - 144 p.)
3. Бобур Заҳириддин Муҳаммад. Бобурнома: [ўрта-ёшдаги мактаб болалари учун]/ [нашрга тайёрловчи П.Шамсиев; Муҳаррир А.Ўктам] – Тошкент: Юлдузча, 1990. – 368 б. (Bobur Zahiriddin Muhammad. Boburnoma: [for middle-aged schoolchildren] / [prepared by P. Shamsiev; Ed. A. Oktam] - Tashkent: Yulduzcha, 1990. - 368 p.)
4. Ўзидий, Шарафуддин Али. Зафариома // Сўз боши, табдил, изоҳлар ва кўрсаткичлар муаллифи ва нашрга тайёрловчилар: А. Аҳмад, Ҳ. Бобобеков: Масъул муҳаррир Б. Эшпўлатов. Нашрлар ва матбаачилар гуруҳи: И.Шоғуломов ва бошқалар// - Тошкент: Шарқ, 1997. – 384 б. (The author is Sharafuddin Ali. Zafarioma // The author of the foreword, modifications, comments and indicators, as well as the authors of the publication: A. Akhmad, Kh. Bobbekov: Executive editor B. Eshpulatov. A group of publishers and printers: I. Shogulomov and others // - Tashkent: Shark, 1997. - 384 p.)
5. Махмудов Н. Земледелие и аграрные отношения в Средней Азии в XIV-XV вв./ Ответственный редактор кандидат исторических наук А.М. Белинский. – Душанбе издательство “Дониш”, 1966. – 127 с. (Makhmudov N. Agriculture and agrarian relations in Central Asia in the XIV-XV centuries. / Associate editor, Candidate of Historical Sciences A.M. Belinsky. - Dushanbe publishing house «Donish», 1966. - 127 p.)
6. Мўминов И.М. Об Исторических условиях развития искусства Средней Азии эпохи Темуридов//Ўзбекистонда ижтимоий фанлар. 8-9-сонлар, 1969. – Б. 3-11. (Muminov I.M. On the historical conditions of the development of art in Central Asia of the Temurid era // Uzbek public figure. Issue 8-9, 1969. - S. 3-11.)
7. Петрушевский И.П. Земледелие и аграрные отношения в Иране XIII-XIV веков М.-Л.: Издательство Академии наук СССР, 1960. – 494 с. (Petrushevsky I.P. Agriculture and agrarian relations in Iran XIII-XIV centuries M.-L.: Publishing house of the Academy of Sciences of the USSR, 1960. - 494 p.)
8. Соболев Л.Н. О постепенном движении песков к г.Бухаре // Туркестанский сборник. Т-83. – С.38. – С. 37а-38. (Sobolev L.N. On the gradual movement of sands to Bukhara // Turkestan collection. T-83. - P.38. - S. 37a-38.)
9. Хафиз Таниш ибн мир Мухаммад Бухари Шараф-нама и шахи. (книга шахской славы) факсимиле рукописи D 88 перевод с персидского, введение, примечания и указатели М.А. Салехиддиновой часть 1. – Москва: Наука, 1983. – 543 с. (Hafiz Tanish ibn Mir Muhammad Bukhari Sharaf-nama and Shahi. (book of the Shah's glory) facsimile of manuscript D 88 translation from Persian, introduction, prizes and indexes by M.A. Saleksiddinova part 1. - Moscow: Nauka, 1983. - 543 p.)
10. Қосимов Ф. Темурийлар даврида Бухоро. – Бухоро, “Бухоро” нашриёти. 1996. – 91 б. (Kosimov F. Bukhara during the Timurids. - Bukhara, Bukhara publishing house. 1996. - 91 p.)

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР ЖУРНАЛИ

3 СОН, 4 ЖИЛД

ЖУРНАЛЬ ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

НОМЕР 3, ВЫПУСК 4

JOURNAL OF LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 4

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000